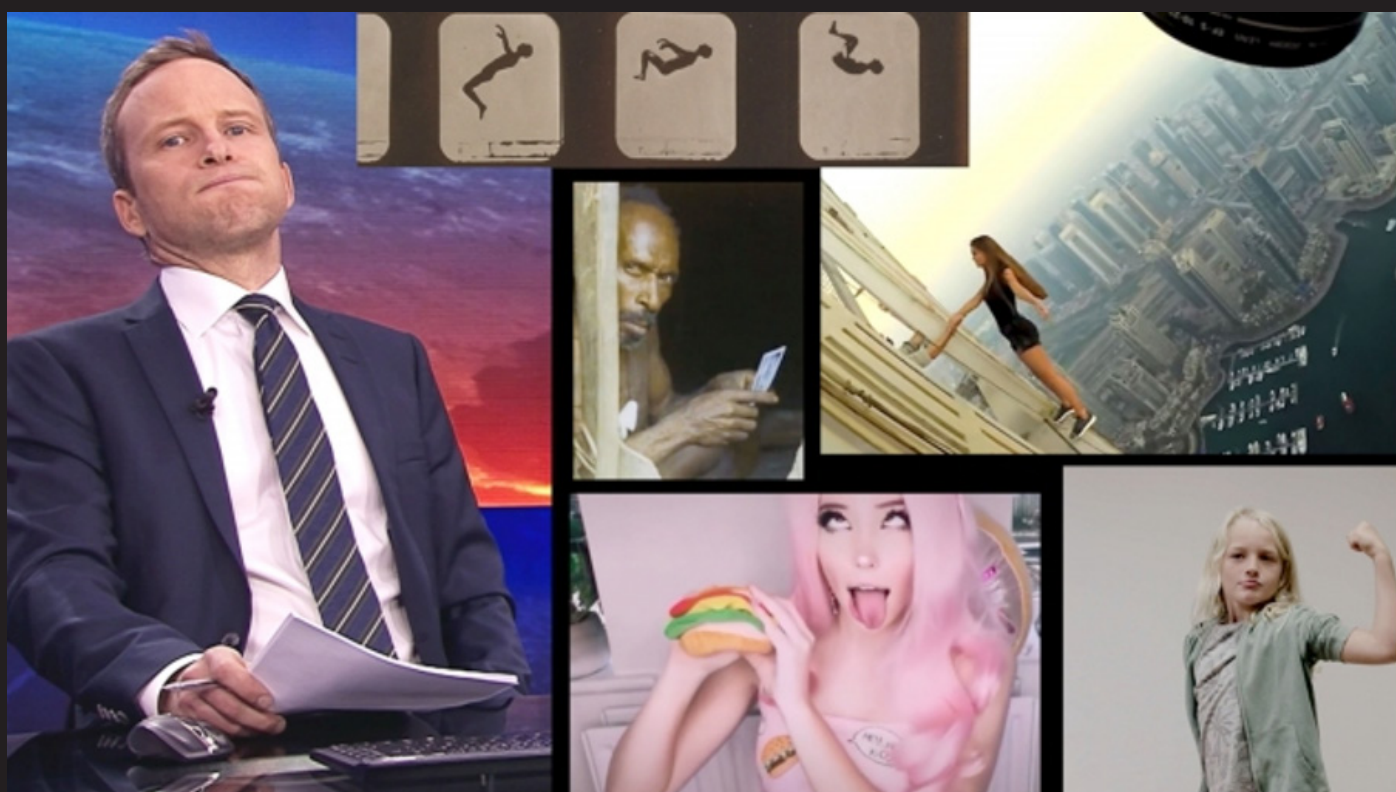

METODICKÝ MATERIÁL K DOKUMENTÁRNEMU FILMU ZÁZRAČNÝ APARÁT

PRE UČITEĽOV 2. STUPŇA ZÁKLADNÝCH ŠKÔL
A VIACROČNÝCH GYMNÁZIÍ

OBSAH

**1/ ZÁKLADNÉ METODICKÉ INFORMÁCIE
A ODPORÚČANIA PRE UČITEĽOV**

**2/ ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O FILME
A AUTOROCH**

**3/ HLAVNÉ TÉMY FILMU A INŠPIRÁCIE
PRE VÝUČBU A METODICKÚ PODPORU**

4/ UŽITOČNÉ ODKAZY

5/ PRÍLOHY – PRACOVNÉ LISTY

6/ INFORMÁCIE O PROJEKCII

1/ ZÁKLADNÉ METODICKÉ INFORMÁCIE A ODPORUČENIA PRE UČITEĽOV

1.1 AKO PRACOVAŤ S TÝMTO MATERIÁLOM

Spracovali sme pre vás podrobnejšie informácie k dokumentárnemu filmu *Zázračný aparát* a jeho tvorcov. Nájdete tu predovšetkým návrhy aktivít a námety k diskusiám, ktoré môžete rozvíjať vo výučbe. Budeme radi, ak vám materiál poslúži ako inšpiračný podklad a zdroj informácií pre výučbu. Odporúčame vám prečítať si nasledujúci text ešte pred zhliadnutím filmu, aby ste vedeli, čo od filmu môžete očakávať a ako naň žiakov pripraviť. Spracované témy môžete rozvíjať už pred samotným zhliadnutím filmu.

V závere nájdete aj postup, ako si objednať film pre prípadnú školskú projekciu.

Zázračný aparát je film, ktorý nie je vekovo obmedzený, napriek tomu je vzhľadom na svoje spracovanie vhodnejší skôr pre žiakov druhého stupňa ZŠ a študentov gymnázií. Vo filme je kolážovitým spôsobom ukázaných mnoho videí, ktoré obsahujú mŕtvych, nebezpečné činnosti a iný nevhodný obsah pre deti prvého stupňa.

Súčasťou metodického materiálu sú aj pracovné listy. Väčšina z nich slúži na samostatnú prácu. Odporúčame však tento materiál reflektovať v spoločnej diskusii.

1.2 TÉMY A OBLASTI RVP (RÁMCOVÝ VZDELÁVACÍ PLÁN)

V rámci vzdelávania môže dokumentárny film pomôcť preskúmať a otvoriť nasledujúce témy RVP, o ktoré sa budú opierať jednotlivé úlohy nižšie.

Z OBLASTI ČLOVEK A SPOLOČNOSŤ, VZDELÁVACÍ ODBOR

- VÝCHOVA K OBČIANSTVU
- ČLOVEK V SPOLOČNOSTI
 - očakávané výstupy*
 - študent kriticky prístupuje k mediálnym informáciám, vyjadrí svoj postoj k pôsobeniu propagandy a reklamy na verejnú mienku a správanie ľudí
 - študent uplatňuje vhodné spôsoby správania a komunikácie v rôznych životných situáciách
- ČLOVEK AKO JEDINEC
 - očakávané výstupy*
 - študent kriticky hodnotí a vhodne koriguje svoje správanie a konanie

Film napríklad ukazuje súčasné využitie videa napríklad pre video-tutoriály, alebo videá ako základ pre spravodajstvo a médiá. Preto je vhodné viesť žiakov práve k týmto zručnostiam a postojom, ktoré sú obsiahnuté v týchto výstupoch.

Z OBLASTI UMENIE A KULTÚRA, VZDELÁVACÍ ODBOR

VÝTVARNÁ VÝCHOVA

- očakávané výstupy*
- študent rozlíši pôsobenie vizuálne obrazného vyjadrenia v rovine zmyslového účinku, v rovine subjektívneho účinku
- študent interpretuje umelecké vizuálne obrazné vyjadrenia súčasnosti a minulosti; vychádza pri tom zo svojich znalostí historických súvislostí aj z osobných skúseností a zážitkov
- študent overuje komunikačné účinky vybraných, upravených či samostatne vytvorených vizuálne obrazných vyjadrení

Z DOPLŇUJÚCICH VZDELÁVACÍCH ODBOROV:

- FILMOVÁ A AUDIOVIZUÁLNA VÝCHOVA
 - očakávané výstupy*
 - študent uplatňuje svoje znalosti o podstate a účinkoch svetla ako dôležitého výrazového prostriedku
 - študent formuluje názor na vybrané filmové/audiovizuálne dielo a porovnáva ho s názorom ostatných
 - študent v diskusii zaujíma postoj k zobrazovaným etickým hodnotám a estetickým kvalitám sledovaného filmu alebo televízneho programu

• ETICKÁ VÝCHOVA

očakávané výstupy

- študent rozlišuje manipulačné pôsobenie médií a identifikuje sa s pozitívnymi prosociálnymi vzormi

Tu je vhodné spomenúť aj časť konkrétneho učiva.

• REÁLNE A ZOBRAZENÉ VZORY

- pozitívne vzory verzus pochybné idoly – senzibilizácia pre rozlišovanie vzorov, vplyv reálnych vzorov, prosociálne vzory vo verejnom živote, vzory vo vlastnej rodine, vplyv zobrazených vzorov a vhodné literárne pramene, zmysel autority, vzťah k autorite

- podpora pozitívneho pôsobenia televízie a médií – ponuka pozitívnych vzorov v médiách, kritický prístup k pôsobeniu médií, eliminácia vplyvu agresie, zvládanie agresie, rozlišovanie medzi realitou a pseudorealitou, účinná obrana proti manipulácii médiami, médiá a voľný čas

ja – potenciálny vzor pre druhých – zmysel a cieľ môjho života, postoje, zodpovedný život, moje schopnosti a spoločnosť, zdravý spôsob života, autonómia a konformita

• MEDIÁLNA VÝCHOVA

Obsahovo film práve túto prierezovú tému naplňa úplne. Film pojednáva vo svojej podstate o vývoji videa ako komunikačného prostriedku. Vďaka filmu si žiak môže uvedomiť mechanizmy mediálnych postupov, ktoré môžu diváka manipulovať či inak negatívne aj pozitívne ovplyvňovať.

Za celú oblasť ich možno spomenúť zo všeobecných tém tieto:

- prispieva k schopnosti úspešne a samostatne sa zapojiť do mediálnej komunikácie
- umožňuje rozvíjať schopnosť analytického prístupu k mediálnym obsahom a kritického odstupu od nich
- učí využívať potenciál médií ako zdroja informácií, kvalitnej zábavy i naplnenia voľného času
- umožňuje pochopenie cieľov a stratégií vybraných mediálnych obsahov
- vedie k osvojeniu si základných princípov vzniku významných mediálnych obsahov (najmä spravodajských)
- umožňuje získať predstavu o úlohe médií v kľúčových spoločenských situáciách a v demokratickej spoločnosti vôbec (vrátane právneho kontextu)
- vytvára predstavu o úlohe médií v každodennom živote v regióne (v lokalite)
- vedie k rozoznávaniu platnosti a významu argumentov vo verejnej komunikácii

Tematické okruhy receptívnych činností:

- Interpretácia vzťahu mediálnych oznámení a reality
- Stavba mediálnych oznámení
- Vnímanie autora mediálnych oznámení
- Fungovanie a vplyv médií v spoločnosti

Vo filme a aj v našich materiáloch sa ukazuje počiatok filmu, prekinematografické vynálezy a fyzikálne objavy, ktoré pomohli dostať film/video tam, kde je dnes. Camera obscura by sa dala zaradiť aj do výučby fyziky. Zároveň je dôležitým bodom v možnosti zdieľania videa vôbec. Fakt, že sa dá fotografia vyvolať, sa dá využiť v predmete chémia a môže pomôcť žiakom pochopiť, ako bolo možné pred dobou digitálnou záznam uchovať. Čo sa týka súčasného mechanizmu prenosu dát, je téma vhodná aj do Informatiky.

Film prepája mnoho oblastí vzdelávania a je teda aj vhodným materiálom pre projektové dni.

2/ ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O FILME A AUTOROCH

PREČO TENTO FILM:

„Snád každý s obľubou niekedy scrolujeme až do najtemnejších hlbín internetu, odkiaľ na nás vykukujú vskutku podivné videá - niekedy bizarné a niekedy neskutočne komické. Premýšľali sme ale niekto, prečo to vôbec robíme a čo táto voľnočasová kratochvíľa robí s naším mozgom? Duo režisérů Axel Danielson a Maximilien Van Aertryck sa snaží na túto otázku nájsť odpoveď a vo svojom pátraní sa dostanú až na samý začiatok filmu. Je to cesta poučná, „oči otvárajúca“, ale predovšetkým neskutočne zábavná. No veď ju produkoval Ruben Östlund, tak aby nie. Švédi majú tento šialený humor jednoducho v malíčku a aj ja som s radosťou naskočil do tohto rozbehnutého vlaku a od začiatku do konca valil oči, čo až sme schopní na video zachytiť.“
Štefan Cima, Aerofilms

český názov: Zázračný aparát

pôvodný názov: And the King Said, What a Fantastic Machine

anglický názov: Fantastic Machine

Dĺžka filmu: 88 minút

Koprodukcija štátů Dánsko a Švédsko

Film kombinuje čiernobiely a farebný materiál

Réžia: Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck

Scenár: Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck

Kamera: Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck

Strih: Mikel Cee Karlsson, Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck

Zvuk: Anne Gry Friis Kristensen

Hrajú: Maximilien Van Aertryck ako rozprávač

Produkcia: Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck, Rikke Tambo Andersen, Ruben Östlund, Erik Hemmendorff

SYNOPSIS:

Tvorcovia tohto dokumentárneho filmu skúmajú za milovanosť ľudstva do obrazů seba samého a aký to má vplyv na neobmedzený voľný trh, ktorý je zaplavený každú minútu fotografiami zo 45 miliárd fotoaparátů po celom svete. Zázračný aparát mapuje vývoj médií v posledných 150 rokoch. Fascinujúca koláž videí zachytáva ľudstvo posadnuté obrazom, šikovne prepleťa preslávené virálne úryvky z našej kolektívnej vizuálnej pamäte, ktoré prenášajú diváka v čase, priestore a skúsenostiach. Táto audiovizuálna explózia nabáda k zmene pohľadu na seba i svet okolo nás. Pútavý a provokatívny film produkovaný Rubenom Östlundom (*Štvorec, Trojuholník smútku*) prináša množstvo otázok, napríklad ako ďaleko sme schopní zájsť pre najviac „lajkov“ a vzhliadnutí.

Film získal Creative Vision Award na Sundance Film Festival 2023, zvláštnu cenu poroty pre svetový dokumentárny film za kreatívnu víziu. Z filmového festivalu v Berlíne si priviezol dve ocenenia, zvláštnu uznanie poroty mládeže a cenu Cinema Vision 14+.

„Žijeme v obrazovej spoločnosti, kde kamera funguje ako predĺženie našich očí“

"Fotografický obraz je obrovská možnosť," hovorí Danielson. "Čo by sme s takou možnosťou mali robiť?" S veľkou možnosťou prichádza veľká zodpovednosť, najmä keď statické aj pohyblivé obrázky majú potenciál realitu nielen dokumentovať, ale aj ju utvárať. „Na svete je 45 miliárd kamier,“ hovorí Van Aertryck. "Sme spokojní s tým, ako sú používané?"

<https://www.sundance.org/blogs/give-me-the-backstory-get-to-know-axel-danielson-and-maximilien-van-aertryck-the-film-makers-behind-and-the-king-said-what-a-fantastic-machine/>
Sundance institute, 07.06.23, "Give Me the Backstory: Get to Know Axel Danielson and Maximilien Van Aertryck, the Filmmakers Behind "And the King Said, What a Fantastic Machine"

<https://cineuropa.org/en/interview/437371/> a <https://cineuropa.org/en/newsdetail/437340/>
Cineuropa, 25. 01. 2023 "Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck • Directors of And the King Said, What a Fantastic Machine", autor: Laurence Boyce

zľava: Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck

AXEL DANIELSON

Narodil sa v roku 1976 vo Vittskövle vo Švédsku, vyštudoval film na Valand Academy v Göteborgu a v roku 2013 nastúpil do švédskej produkčnej spoločnosti Plattform Produktion. Odvtedy úzko spolupracuje s Maximilienom Van Aertryckom, obaja sa podieľajú na tvorbe ich spoločných filmov v pozícii režisér/producent a kameraman/editor. Ich krátky film Hopptornet bol uvedený na Berlinale Shorts v roku 2016. Film Zázračný aparát je ich celovečerný debut.

MAXIMILIEN VAN AERTRYCK

Narodil sa v Paríži vo Francúzsku v roku 1989, spolupracuje s Axelom Danielsonom v rámci švédskej produkčnej spoločnosti Plattform Produktion od roku 2013. Dvojica spolu natočila niekoľko krátkych filmov, ktoré mali premiéru na festivaloch v Cannes, Toronte, Aspene a Sundance. Ich film Hopptornet uvedený v roku 2016 na Berlinale Shorts, získal cez 30 medzinárodných cien, v roku 2017 bol nominovaný na Oscara a na cenu Emmy.

Vo filme Hopptornet /Ten meter tower/ požiadali Danielson a Van Aertryck ľudí, aby vyliezli na vrchol skokanskej veže a rozhodli sa, či skočia...alebo zlezú späť dole. Chceli vidieť, ako ľudia vyzerajú a ako sa správajú, keď čelia takejto dileme.

Film sa stal virálnymi vďaka webovej stránke New York Times, a online ho videli milióny ľudí. Bol vystavený na Bienále v Benátkach, a získal viac ako 30 medzinárodných ocenení.

Zdroj:

<https://www.berlinale.de/en/2023/programme/202302309.html>
Berlinale, 2023, "And the King Said, What a Fantastic Machine"

3/ HLAVNÉ TÉMY FILMU A INŠPIRÁCIA PRE VÝUKU A METODICKÚ PODPORU

Inšpiráciu pre výučbu sme rozdelili do 3 oblastí – Maľovanie svetlom, Oznamovanie obrazom a Tvorba a konzumácia – kde majú dnešné videá hranice. Tieto oblasti, rovnako ako film, postupujú od fascinácie vynálezom fotoaparátu cez fascináciu pohyblivým obrazom až po fascináciu jednoduchosťou vytvorenia videa a jeho zdieľania.

3.1 MAĽOVANIE SVETLOM

KAMERA, FANTASTICKÝ APARÁT – HISTÓRIA PRÍSTROJA

Táto kapitola ponúka témy do oblastí vzdelávania: Výtvarná výchova, Filmová a audiovizuálna výchova, Fyzika.

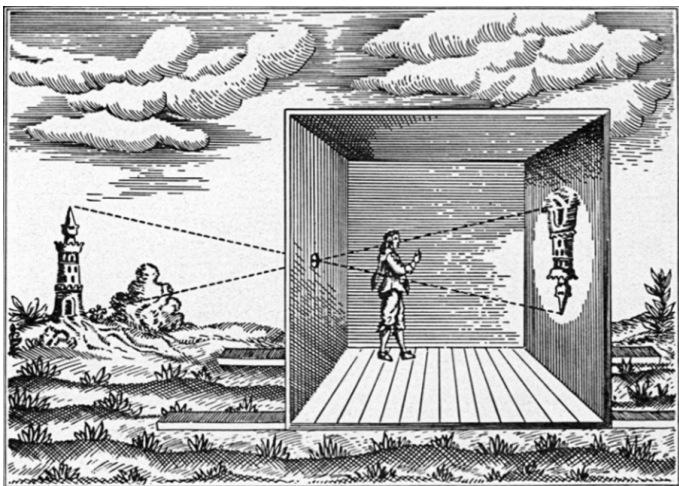
Camera obscura – kedy sa fyzika stáva aparátom

V prvých záberoch filmu môžeme vidieť ako ľuďom aj v dnešnej dobe takzvané "padá brada", keď sa ocitnú v miestnosti, ktorá sa vďaka zatmeniu a jednému lúču stane kamerou obscurou. V preklade znamená toto sú-slovie "temná miestnosť" a vytvoriť si ju nie je naozaj nič zložité – stačí dobre zatmavená miestnosť a dostatočne úzky prúžok svetla. A optický jav sa môže začať diať.

Camera obscura je svetlotesná miestnosť či komora, na ktorej jednej strane je malý otvor, ktorým dovnútra vchádza svetlo a na protiláhlej strane vytvára prevrätý obraz predmetov umiestnených pred týmto otvorom. Princíp camery obscury bol človeku známy už od 5. storočia p.n.l. Čínsky filozof Mo Ti vo svojich zápiskoch popísal vznik obrazu pri prechode svetla malým otvorom. Neskôr

v histórii sa poznámky či zmienky o princípe camery obscury objavujú aj u ďalších významných mysliteľov či vedcov, z ktorých niektorí sú mylne považovaní za jej objaviteľov. Spomínané zápisky čínskeho filozofa sú však najstaršie zachované. Princíp dierkovej komory bol v histórii využívaný najrôznejšími spôsobmi – na pozorovanie zatmenia Slnka, pre maliarov na obkresľovanie obrazov, aj na zobrazovanie predmetov pre zábavu a poučenie.

(<https://www.polagraph.cz/blog/2017/08/25/camera-obscura/> Polagraph, 25.8.2017, "Jak si vyrobit a správně používat kameru obscuru?" autor: Zdeněk Valach)

Je dôležité pochopiť, že práve tento princíp dierkovej komory je úplným základom pre vznik fotoaparátu. Ale na to, aby nám mohol vzniknúť fotoaparát je potrebných ešte niekoľko ďalších vecí, ktoré odlišujú dierkovú komoru od fotoaparátu. Dôležitým zlomom bolo nájdenie spôsobu ako premietnutý obraz v komore vyvolať a obraz ustáliť. Jedine dierková komora s fotocitlivým materiálom dáva dohromady fotoaparát. V našom materiáli teda pomocou úloh nielen predstavíme samotný princíp camery obscury, ale ponúkame vám aj spôsob, ako žiakom ukázať princíp svetlocitlivosti a to tipom na výrobu fotogramu. Oboje môžete spojiť a vyrobiť si dierkový fotoaparát - pinhole camera. Na to vám poslúži užitočný odkaz v kapitole 4, kde si môžete nájsť návod na papierovú vystrihovačku z ABC, dierkového fotoaparátu Rubicon.

Video je stále fotografia

V slovenskom jazyku máme trochu problém s tým, že odlišujeme fotoaparát a kameru. Fotoaparát alebo hovorovo foťák je prístroj, ktorý je určený hlavne na robenie jednotlivých snímok. Kamera je prístroj určený na robenie videí. Angličtina medzi týmito dvoma aparátmi nerozlišuje. A možno, čo sa týka princípu, je to správnejšie. Vznik videí je totiž priamo závislý od vzniku fotografie. Video je zhotovovanie jednotlivých snímok v rýchlosti (najčastejšie aspoň) 24 snímok za sekundu. Toto je jedna z dôležitých informácií, ktoré by žiaci mali

pochopiť. Ak robíme video, robíme len rýchlo za sebou idúce fotografie.

Predtým bol tento fakt úplne jasne viditeľný, pretože filmový pás bol len dlhou obdobou toho „fotografického“, ktorý sa beztak nazýva kinofilmom. Dnes, keď je video v ponukovej lište v aplikácii fotoaparát v mobile, môže byť niekedy zložité domyslieť, že je to stále rovnaký princíp. Všetky zákonitosti, platiace pre fotoaparát, platia aj pre video, ale s pridanou dimenziou času.

ÚLOHY DO VÝUČBY:

3.1.1 Camera obscura z vašej triedy – úloha na výtvarnú výchovu

Táto úloha môže napomôcť spolupráci v triede a môže vytvoriť zaujímavú atmosféru. Odporúčame použiť skôr v nižších ročníkoch, ktoré majú ešte prirodzenú zvedavosť a výsledok ich ohromí. Do akcie zapojte najlepšie celú triedu. K tomu pomôže aj rozdelenie rolí. Napríklad, opýtať sa, kto môže priniesť veľké nepriesvitné deky, iní potom môžu fotodokumentovať celú akciu atď. Správne rozvrhnutie úloh vymyslíte určite so znalosťou svojej triedy najlepšie sami.

Potrebné pomôcky: Deky, ktoré neprepúšťajú svetlo / veľké čierne štvrtiny / veľké čierne vrecia - skrátka niečo, čo vám pomôže zatemiť miestnosť. Čierna štvrtka A2, papierová lepenka, nožnice, ceruzky a papier, fotoaparáty na zdokumentovanie projekcie a celé akcie.

Postup: Do čiernej štvrtky vystrihnite nožnicami dieru s priemerom 1 cm. Štvrtku potom nalepte do prostredného okna pomocou papierovej lepiacej pásky. Všetky okná zatemnite tak, aby diera bola jediným zdrojom svetla v miestnosti. Potom sledujte, čo sa na protiláhlej stene začne diať (len si vyberte triedu, ktorá má proti oknám zaujímavé okolie, aby bolo čo premietat).

- Výtvarné spracovanie: premietaný obraz si každý žiak zaznamená na papier položený na stene. Obkreslený obrázok na papieri použite ako podklad pre maľbu.

3.1.2 Camera obscura z krabice – úloha do fyziky

Priebeh hodiny:

- 1) Úvod do témy projekčnej metódy

2) Výroba Camery obscury

- Na hodinu fyziky odporúčam bádateľský prístup, kedy si pomocou tohto jednoduchého "aparátu" žiaci sami môžu klásť otázky a skúšať si na ne v skupinkách odpovedať.

3) bádateľská časť (môže prebiehať aj mimo triedy) - položené otázky a hľadanie odpovedí

Otázky na skúmanie:

- Ako ovplyvňuje okolité svetlo kvalitu obrazu?
- Ako ovplyvňuje veľkosť dierky a vzdialenosť od objektu ostrosť obrazu?
- Prečo je obraz prevrátený?
- Môže tento princíp fungovať aj mimo tejto ruličky? Napadlo by vás, ako tento projekčný spôsob môže fungovať v ľudskom tele?

4) Záver - korekcia bádateľských poznatkov, vysvetlenie problematiky odborné.

Pomôcky:

- Ruličky od toaletného papiera, papierová lepenka, papier na pečenie, špendlík, viac v odkaze nižšie.

Výtvarné spracovanie:

- Camera obscura môže mať podobu nepriesvitnej, dutej rúry, napríklad ruličky od kuchynských utierok, na jednej strane zaslepené čiernym papierom s malou dierkou uprostred a približne v jednej tretine (bližšie zaslepenému koncu) prehradenej priesvitným papierom (pauzákom).

Podrobný návod:

<https://youtu.be/hAkmGpPzrAE> Youtube, 22.12.2020, "Jak si vyrobit camera obscura?" autor: Kino Scala

3.1.3 Výroba fotogramov – úloha na výtvarnú výchovu

Fotogram je technika, pri ktorej sa predmety kladú na fotografický papier, alebo priamo do zväčšovacieho prístroja, a následne sa niekoľko sekúnd osvecujú. Autori fotogramov teda tvoria istý druh fotografií bez použitia fotoaparátu. Medzi zakladateľov tejto techniky patrí Man Ray. Fotogramy sú výnimočné nielen svojím prevedením, ale aj výsledným vzhľadom. Čierne pozadie je vždy doplnené o bielej siluety predmetov. Túto techniku je možné vykonávať iba v temnej komore. Fotopapiere sú vysoko svetlo-citlivé, preto je možné osvietiť predmet na papier iba v niekoľkých sekundách.

<https://www.analogue.cz/fotogramy/>

Príprava: Skúste nájsť miestnosť, ktorú je možné úplne zatemniť, v tomto priestore by ideálne mala byť elektrina a umývadlo.

Pomôcky: min. 3 kusy fotografických misiek, alebo nádob vo veľkosti zodpovedajúcej rozmerom fotopapiera (vždy je lepšie zaobstarať väčšie ako menšie, keby ste chceli vyvolávať aj veľké formáty) červené svetlo, bez ktorého sa budete len ťažko orientovať v priestore, ochranné rukavice, pinzeta, fotografické papiere, fotochémiá (roztok vývojky, prerušovače a ustalovače). Všetchné predmety, ktoré sa budú pokladať na fotografický papier.

Postup: V temnej komore osvietenej červeným svetlom sa vytiahnu fotografické papiere z obalu. Na papier sa naskladajú predmety do želanej kompozície. Keď sú žiaci pripravení, rozsvieti sa cca na 3 sekundy svetlo v miestnosti (pozor, aby pri tom neboli osvietené zostávajúce papiere). Takto osvietené papiere sa musia postupne položiť do roztoku vývojky (kde ich ponecháme, kým sa obraz nevyvolá), prerušovača (ktorý zastaví černenie papiera) a ustalovača (ktorý obraz zafixuje). Keď sú papiere vyvolané a tie nevyvolané opäť bezpečne zabalené, môžeme rozsvietiť a pozrieť sa na výsledok.

Odporúčanie: Odporúčame, aby si učiteľ najskôr prípravu fotogramov sám vyskúšal. Dobrou inšpiráciou pre prácu s fotomateriálom môže byť tento odkaz.

<https://www.fotoskoda.cz/2407-analog-jak-zvetsovat-fotky/>
Foto Škoda, 4. 2. 2019, "Analog: ako zväčšovať fotky doma?", autor: Michaela Doušová.

Zároveň si uvedomujeme, že príprava priestoru a celý postup si vyžaduje, aby bol učiteľ ochotný sa naučiť viac z fotolaboratórných techník.

3.2 OZNAMOVANIE OBRAZOM

Táto kapitola ponúka námety v oblastiach vzdelávania: Výchova k občianstvu, Etická výchova, Mediálna výchova.

VIDEO A FOTOGRAFIA AKO VÝREZ REALITY

V časti dokumentu venujúcej sa rôznym uhlom záberu je vidieť fotografie mŕtveho dievčaťa z Haiti. Ja ako divák sa prostredníctvom tejto fotografie pozerám na výrez reality. Hneď o pár záberov neskôr je ukázaná celá scéna z iného uhla, kde môžeme vidieť, že fotograf nebol jediný, ktorý tento výjav chcel zachytiť. Podobný jav bol ukázaný aj na príklade s pyramídou v Egypte, kde jedna fotografia ukazuje pyramídu, ako keby bola osamotená na púšti, a z inej snímky vidíme, že je v bezprostrednej blízkosti mesta.

To, na čo tieto scény poukazujú a čo by si mal divák uvedomiť je, že sa vždy pozerá na výrez reality. Bez osobnej skúsenosti je ťažké domysliť si, aký je kontext výrezu. Vždy, keď sa pozeráme na video alebo fotografiu, musíme počítať s tým, že – aj napriek fotorealistickej obrazy, je tento obraz vždy odrazom videnia určite osoby, ktorá fotografiu či video zhotovuje.

Ak sa bavíme o smeroch, ktoré sa snažia divákovi priniesť autentické zábery, potom môžeme hovoriť o spravodajstve. Ak sú tieto zábery skomponované a je snaha ukázať ich aj v kontexte, hovoríme o dokumentárnom filme. Práve tieto dva smery, sa snažia divákovi priniesť čo najvernejší výrez reality. Napriek tomu je to ale len výrez.

Otázky na zamyslenie pre gymnázia:

- Ktorý pohľad sa vám vo filme zdá autentickjší? Ten, čo ukazoval len dievča uprostred ruín alebo záber, ktorý ukázal dievča aj s davom fotografov?
- Je pre autenticitu dôležitejší detail, alebo veľký záber? Pokiaľ sa v debate zhodnete, že oboje môže splniť svoj účel, v akých prípadoch sa teda hodí detail a v akých veľký celok?
- Myslíte si, že je pre autenticitu informácie dobré mať len jednu fotografiu alebo viac?
- Máte niekedy pocit, že vďaka fotografii nejaké miesto poznáte bez toho, aby ste tam kedy boli?
- Mate skúsenosť, že ste niekedy prišli na miesto, ktoré poznáte z fotografie a zistili ste, že to tam vlastne vyzerá inak? Aké informácie sa pomocou fotografie/video dajú preniesť a aké nie?

ÚLOHY DO VÝUČBY:

3.2.1 Výrez reality – reportér a reportér reportéra

Pomôcky: Mobilný telefón s fotoaparátom, premietacia, kábel na prenesenie fotografií.

Príprava: Uistite sa, že pracujete s kolektívom, ktorý má medzi sebou dobrú klímu, a že viete, ako je v škole vyriešené GDPR a zhotovovanie fotografií.

Postup: Rozdelte triedu do dvojíc. Každý z dvojice dostane svoje zadanie ako úlohu do budúcej hodiny.

Motivácia: V rámci našej hodiny si skúsime urobiť fotoreportáž. Vyskúšate si využiť svoj telefón ako fotoaparát. Pamätajte, že vaše správanie by malo byť úctivé a s rešpektom k ostatným. Na splnenie je nutné odovzdať presne 5 fotografií doplnených komentárom. Ak urobíte viac fotografií, urobte výber. Budete rozdelení do dvojíc, keď jeden sa stáva šéfom akcie a druhý pomocnou rukou. Konkrétne úlohy vám budú zadané na papieriku. Zadanie, ani nafotený materiál si navzájom neukazujte. K celej akcii pristupuje, ako keby bola tajná.

Zadanie na papierikoch:

Prvá skupina – reportér:

„Oslovil ťa prestížny internetový týždenník, aby si pre nich zdokumentoval život vo vašej škole. Vyber si jednu situáciu (prezúvanie, vstup do jedálne, pohyb na chodbe) a pokus sa tento dej čo najlepšie zdokumentovať pomocou fotografie. Snaž sa, aby tvoja fotografia čo najviac vypovedala o skutočnosti. Papier podpíš a pripíš sledovaný dej.”

Druhá skupina – reportér reportéra:

„Tvoj kolega dostal za úlohu fotoreportáž z vašej školy. Tvojou úlohou je urobiť fotodokument o tom, ako tvoj konkrétny kolega

k tejto reportáži pristupuje a akým spôsobom fotomateriál zháňa. Tvoja fotografia bude súčasťou článku Fotoreportér v akcii. Pre zachovanie autenticity nehovor svojmu kolegovi Tvoj presný cieľ. Ale povedz mu len, že mu budeš s jeho vybraným materiálom pomáhať a budeš fotiť jeho problematiku z iného uhla.“

Výstup: Po zhromaždení materiálu si najskôr ukážte všetky fotoreportáže. Môžete sa baviť o dôvodoch výberu, o kvalite a autenticite spracovania. Následne si ukážte fotografie reportérov sledujúcich reportérov. Spýtajte sa fotených, aké to je vidieť sa pri práci. Bavte sa o uhloch pohľadu. O tom, ktoré fotografie sú autentickejšie a viac vypovedajúce. Ak oboje, bavte sa o zmysle oboch zadaní a vplyvu na výsledky.

Etika vo fotožurnalistike

V dokumente je zobrazená prírodná katastrofa na Haiti. V roku 2017 bolo územie zdevastované hurikánom. Autor snímky tu ukazuje fotografiu mŕtveho dievčata z 3 rôznych pohľadov. Práve tomu je venovaný jeden z pracovných listov. Pracovný list má viesť žiakov k zamysleniu sa nad zobrazovanou skutočnosťou a nad posunom vnímania tohto obrazu v rôznych kontextoch.

Cieľom pracovného listu je uvedomiť si úlohu etiky vo fotografii, konkrétne v tomto prípade vo fotožurnalistike. Fotožurnalistika je dnes veľmi rozšíreným informačným zdrojom. Naším primárnym zmyslom je zrak, a tak je fotografia najrýchlejším spôsobom dorozumievania a v dnešnej žurnalistike začína zastávať popredné miesto. „K vyššie zmienenému sa potom viaže ďalšie špecifikum. Fotografia bola najmä v čase svojho vzniku považovaná za absolútne vierohodnú a objektívnu. Schopnosť zachytiť do tej doby nebyvalým spôsobom každý detail fotografovanej scény, a to s maximálnou realistickosťou, ktorá sa vymykala aj tomu najdokonalejšiemu maliarskemu umeniu, vyvolávala v ľuďoch až posvätnú bázeň.“ (Bedřichová, 2015, s.23)

Na fotožurnalistiku sú práve z tohto dôvodu kladené nároky na „skutočnosť“. Obraz nesmie byť nijako manipulovaný a fotograf nesmie za žiadnych okolností do fotografie zasahovať. „Reportážne fotografie sprevádzajúce články v novinách, časopisoch aj na online portáloch si udržiujú úlohu dôkazu, úlohu, ktorú neotriaslo ani množstvo historicky preukázaných incidentov s falšovaním snímok. Z toho vyplýva, že fotografia má v spravodajstve i publicistike úplne špecifické, ak nie výsadné postavenie.“ (Ibid. s.24)

"Etické kódexy fotografických organizácií, agentúr i jednotlivých redakcií velia zobrazovať pravdu a nič viac než pravdu - skutočne je ale nutné pást sa na ľudskom utrpení tam, kde už ho desaťkrát zaznamenal niekto iný pred nami?" (Ibid. s.41)

Otázky na zamyslenie:

Čo je etika? Aký rozdiel je medzi etikou a morálkou? Akú etiku by mali mať fotograf? Na čo potrebuje naša spoločnosť etické hodnoty? Ktoré fotografické ocenenia poznáte? Hovorí vám napríklad niečo World Press Photo, Pulitzerova cena?

Použitá literatúra:

Bedřichová, Petra: ETICKÁ ÚSKALÍ V SOUČASNÉ REPORTÁŽNÍ FOTOGRAFII, Olomouc 2015.

<https://theses.cz/id/iuv5u6/14995908>

Video a fotografie ako manipulácia reality

V predchádzajúcej kapitole sme sa bavili o autentickejšom obraze. Práve fakt, že ide vždy iba o výrez, nám prináša nutnosť výberu a tak výsledný výjav vždy podlieha zámeru toho, kto tento výber robí. Docieliť čistú objektivitu je teda v princípe nemožné. Nie je teda vlastne autentickejšia snaha zámerne, vedome a priznane vytvárať vlastný, subjektívny výrez reality? Vyfotografovať a natočiť, čo ma zaujíma. Netrápiť sa tým, nakoľko to vystihuje realitu v celej jej šírke. Často sa jedná o výber podliehajúci osobnému vkusu. Pokiaľ si ale ten, kto fotografiu alebo videozáznam vytvoril, práve tento fakt uvedomuje, mal by chápať aj to, že tak môže svojim výberom či výrezom ovplyvniť, ako bude snímaná realita interpretovaná.

Snaha o realizmus sa objavuje od starovekého Grécka, ktoré položilo korene euroamerickému umeniu. Práve fotografia prevzala v období akademizmu a realizmu štafetu a vďaka svojej popisnosti dala priestor umeniu, aby sa vyjadrovalo aj inak - abstraktne. Túžba zobrazit veci tak, ako ich vidí naše oko, je nesporná, a dejiny umenia sú toho dôkazom. Súčasné masové rozšírenie videa len dokazuje, že nás táto fascinácia neopustila.

Ľudskými prednosťami sú nepochybne hravosť a vynaliezavosť – a tak, keď opadla fascinácia samotným záznamom reality v pohybe, začali ľudia premýšľať, ako sa videom baviť. Je nutné povedať, že zábava sprevádza video od samého začiatku. Dokument ukazuje, že jeden z prvých filmových trikov bol kúzelnický trik premeny ženy na kostlivca. Zrazu už nebolo potrebné umu ilúzie, ale umu strihačského. Lenže aj zdánlivo jednoduchá zábava, ktorá si nekladie nároky na vierohodnosť, môže ovplyvňovať a formovať naše postoje, a preto sa treba pýtať, kto a prečo zábavné video tvorí a platí.

Jednou zo zdôraznených tém vo filme bolo využitie filmu v prospech mocností, nimi presadzovaných ideológií a pre takzvanú propagandu. Pomôžte žiakom pochopiť, že je potrebné pýtať sa kedy a v akých podmienkach videozáznam vzniká a za akým účelom.

Otázky na zamyslenie:

V dokumente sú napríklad zábery z filmov Leni Riefenstahlovej aj jej komentár k nim.

Autorka nacistických propagandistických filmov dávala tento komentár k svojim záberom dávno po druhej svetovej vojne, keď celý režim bol zahrnutý a odsúdený. A Leni sa na ne stále rada pozerá ako na skvost. Čo vidí Leni a čo vidia jej odporcovia?

Ako je možné vidieť ten istý záber natoľko odlišne? Je postoj Leni v poriadku? Je dobre, že tieto zábery vznikli? Sú tieto zábery dokumentárne? Keď nie, aké teda sú? Ak propagandistické, ako sa to na videách prejavuje?

Už v kapitole vyššie sme sa zmiňovali o uhloch pohľadu na realitu. Ako príklad sme uvádzali mŕtve dievča z Haiti. V tejto kapitole, kde hovoríme o cielenej ideologickej manipulácii, je dôležité položiť ešte ďalšie otázky týkajúce sa etiky. K tejto téme je v prílohe priložený pracovný list.

Otázky na zamyslenie:

Čo je to etika? Ako súvisí etika s morálkou? Čo je a nie je morálne zachytávať na videozáznam?

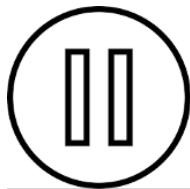
ÚLOHY DO VÝUČBY:

3.2.3 Vytvor si svoj kúzelnický trik

Jedna z prvých manipulácií, ktorú film ukazuje, je kúzelnický trik.

Pomôcky: Mobilný telefón s fotoaparátom, premietacia, kábel na prenos fotografií

Postup: Pomocou mobilného telefónu a jeho kamery natoč video. Pracuj s možnosťou pozastavenia (obvykle označovanou dvoma zvislými čiarkami - pause)

Vymysli, aby trik vyzeral vierohodne a bola v ňom originalita. Použi napríklad osvedčenú premenu. Pomocou veľkej deky nechaj predmet, alebo osobu premeniť sa na niečo iné. Dôležité je oprieť a zaistiť mobil tak, aby sa počas natáčania a pauzovania videa nepohol. Strih (pauza) sa najlepšie schová buď v úplne nehybnom momente (ideálne bez ľudí), alebo naopak medzi dvoma rýchlymi, podobnými pohybmi (napríklad strhnutie deky).

Výstup: Ukážte si vaše výsledky.

Video pre inšpiráciu: Youtuber Kevin Parry ukazuje, ako doceliť magické ilúzie pomocou strihu a pokročilej editácie videa. Základný princíp však je použiteľný aj s jednoduchým stop trikom (video je v angličtine): https://youtu.be/d_2CNgoCg8U Youtube, 19. 4. 2023, "How I Tricked Millions of People" zverejnil: Kevin Parry.

3.2.4 Verte neverte

V súčasnej dobe nám do vierohodnosti videozáznamov a celkovej problematiky manipulácie s obrazom zasahujú tie najmodernejšie technológie ako AI – umelá inteligencia. Dá sa povedať, že technológie v tomto odvetví sú také pokrokové a rýchle, že aj tento dokument je v roku svojho vzniku vlastne už zastaraný.

Vyskúšajte si svoj vizuálny kritický pohľad na tomto teste od Českého rozhlasu. Ako veľmi ste dôverčiví? Čo vám pomáha dešifrovať umelo vytvorený obraz?

https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/fotografie-obrazky-umela-inteligence-aplikace-rozdil_2304050600_pik_Irozhlas, 5. 4. 2023, "Je to reálna fotka, nebo dílo umělé inteligence? Vyzkoušejte si, jestli poznáte rozdíl", autor: Tomáš Pika

3.3 TVORBA A KONZUMÁCIA – KDE MÁ HRANICE VIDEO DNES

V tomto poslednom tematickom okruhu vám prinesieme predovšetkým otázky na zamyslenie doplnené o pracovné listy.

Dokument ukazuje vývoj "zázračného aparátu" od doby, kedy bol vynájdený prvý až po dobu, keď tvrdí, že medzi nami je 45 miliárd kamier. Sám dokument svojou dynamikou ukazuje, že v určitom bode sa už nedá zaznamenať jedna vývojová linka, z témy sa stáva spleť – koláž videí, ktoré ukazujú náš svet z mnohých uhlov.

Vzhľadom na prístupnosť fotoaparátov a kamier v každom mobile a možnostiach internetu, na ktorom sa dajú videá okamžite zdieľať, je dobré so žiakmi otvoriť otázky o ich vlastnej aktivite a spolupodieľaní sa na tejto špirále vývoja. Je dobré sa zamerať ako na pozíciu tvorca videí, tak na pozíciu konzumenta.

Fascinácia sami sebou

V dokumente sme videli zábery z Papuy Novej Guinei, zo 60. rokov. Vtedajší domorodci, žijúci doposiaľ pôvodným spôsobom života nedotknutým civilizáciou, sa

prvýkrát videli na fotografii a nedokázali najskôr svoj obraz rozpoznať. Keď ale pochopili, na čo sa pozerajú, dokázali fotografiu skúmať pokojne aj 20 minút.

Otázky na zamyslenie:

Kedy a ako často sa ocitáme pred kamerou alebo fotoaparátom? Kedy je to nepríjemné a kedy nie? Zaujímavá vás, ako na fotografii vyzeráte? Keď sa pozeráte na fotografiu a do zrkadla, je to to isté, alebo pociťujete rozdiel?

Sebaprezentácia

Väčšina súčasných videí nahraných na sociálne siete vypovedá o tom, že chceme svetu ukázať, ako nás má vidieť. Súčasťou toho sú aj naše záujmy, trávenie voľného času, čo jeme, kde pracujeme. Videá, stories a reels sa stali súčasťou našich životov.

Otázky na zamyslenie:

Skúste si prejsť svoj profil očami niekoho iného. Čo vidíte, čo o vás hovorí? Ukazujete o sebe všetko alebo sú veci, ktorými sa nechváľite? Ako to majú ostatní, ukazujú naozaj všetko? Aké percento nášho života je vlastne na sociálnych sieťach prezentované?

ÚLOHY DO VÝUČBY:

3.3.1 Vytvorte ako trieda 116 fotografií pre Voyager 1

V dokumente sú ukázané fotografie, ktoré boli vybrané N.A.S.A na zlatý disk poslaný prieskumným modulom Voyager do vesmíru. Je to vlastne taká kolektívna ľudská sebaprezentácia.

Príprava: Rozdajte žiakom pracovné listy. Pomocou pracovných listov si každý žiak urobí rozvalu nad svojím osobným postojom, čo je dôležité o nás cudziu civilizáciu oznámiť a akou formou.

Pomôcky: Pracovný list pre každého, premietacia, počítač s vyhľadávačom (alebo smartphone) pre každého, fotoaparát.

Postup: Najprv si každý žiak vyplní pracovný list. Potom veďte s deťmi diskusiu o tom, ktoré snímky by vaša trieda do výberu 116 vybrala a prečo.

Skúste zostaviť vašich 116 snímok. Vytvorte si zdieľanú zložku, do ktorej bude môcť každý žiak prispieť niekoľkými fotkami a urobte si z toho album.

Výstup: Na záver úlohy sa pozrite na video ukazujúce skutočný výber 116 obrázku. Zhodnoťte výber N.A.S.A., skúste vydedukovať systematicku výberu. Porovnajte s

vaším výberom. Zhodnoťte prednosti a nedostatky vášho výberu oproti N.A.S.A.

Pozrite sa na stránku N.A.S.A, kde sú niektoré fotografie ukázané

https://voyager.jpl.nasa.gov/galleries/images-on-the-golden-record/#missing_images Voyager, nedatované, "Images on the Golden Record"

A tu je kompletná ukážka všetkých 116 obrázků.

https://www.youtube.com/watch?v=NaNikt4SG9E&ab_channel=Vox Youtube, 11. 11. 2015, "The 116 images NASA wants aliens to see" zverejnil: Vox.

Video návod

Na konci dokumentu je zostrih rôznych video-návodov. Ako vyrobiť po domácku bombu, alebo Ako odmraziť chladničku. Vždy vidíme autora v pozícii podobnej učiteľovi v škole, ako niečo ukazuje a k tomu vysvetľuje. Ide o typické žánrové rysy video-tutoriálu. Forma zodpovedá cieľu videa a tvorca aj konzument vedia, na čo sa pozerajú.

3.3.3 Zamyslite sa nad tým, aké prvky má forma pre video tutoriály.

Ako natočiť zrozumiteľný návod? Čo je potrebné na jeho vytvorenie?

Pozrite sa ale napríklad na nasledujúce video.

<https://youtu.be/Drz6xHRpIa4> Youtube, 5. 10. 2010, "Fidorka - Girl", zverejnil: agustbaldursson

Aký žáner má toto video? Môže byť toto video v nejakom slova zmysle návodom?

Zamyslite sa nad tým, čo všetko vo verejnom priestore môže byť návodom, hoci tak nie je primárne myslené.

Čo je dobrý a čo zlý návod? Ako to poznáme? Je dobré, keď sa vo videách upozorňuje na to, komu sú určené a od kolkých rokov sú vhodné? Poznáte formulu "doma to rozhodne neskúšajte"? Ktorým videám na sociálnych sieťach by ste túto nálepku dali? A čo si myslíte o žene na tomto obrázku? Ide o prejav statočnosti alebo hlúposti? Aký názor na to máte? Nemôže aj toto byť niekomu návodom?

4/ UŽITOČNÉ ODKAZY

Návod na výrobu Camery obscury:

https://www.youtube.com/watch?v=hAkmgPpZrAE&ab_channel=KinoScala

Návod na výrobu Fotogramu:

<https://www.fotografovani.cz/fotopraxe/tipy--amp--triky/jak-se-vyrabi-fotogram-149910cz>

Návod na dierkový fotoaparát pinhole Rubikon

<https://www.jaroslavjurica.com/rubikon>

Odkaz na článok o súkromí v období internetu

<https://wave.rozhlas.cz/soukromi-jak-jsme-ho-znali-jeste-na-prelo-mu-tisicileti-prestalo-existovat-8966958>

Odkaz na hrané video z detskej filmovej dielne
“Facebook VS. realita”

https://www.youtube.com/watch?v=22gUYhzG3iI&ab_channel=OndraMartinec

Odkaz na článok o možnostiach replikácie reality. Čo je reálnejšia stolička?

<http://artikl.org/vizualni/jedna-a-jedna-a-tri-zidle>

Odkaz na bakalársku prácu
ETICKÁ ÚSKALÍ V SOUČASNÉ REPORTÁŽNÍ
FOTOGRAFII

<https://theses.cz/id/iuv5u6/14995908>

zoznam zdrojov fotografií:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Fotogram>

<https://www.analogue.cz/fotogramy/>

<https://www.malovanikresleni.cz/news/jak-se-vyvijela-fotografie/>

5/ PRÍLOHY – PRACOVNÉ LISTY

- 1) Pracovný list - Prehľad významných míľnikov vo vývoji audiovizie
- 2) Pracovný list - Vizuálna pamäť
- 3) Pracovný list - Etika vo fotožurnalistike
- 4) Pracovný list - Myšlienkový návod, ako vybrať 16 fotografií, ktoré reprezentujú ľudskú civilizáciu
- 5) Pracovný list - Návod, ako si pripraviť audiovizuálny denník (video denník)

6/ INFORMÁCIE O PROJEKCII

Minimálny počet ľudí na jednej školskej projekcii je 30, pri vstupnom 3 – 4 EUR / osoba, podľa toho, či sa uskutoční v škole, alebo kine. Pedagógovia a pedagogičky sa zúčastnia na premietaniach zdarma.

Ak máte záujem o školskú projekciu, kontaktujte priamo kino vo svojom okolí, ktoré vzápätí prevezme komunikáciu s distribútorom, alebo nám napíšte na emailovú adresu filmtopia@filmtopia.sk. Do e-mailu uveďte názov filmu o ktorý máte záujem – v tomto prípade ZÁZRAČNÝ APARÁT, a okrem termínov projekcií nás informujte aj o odhadovanom počte žiakov*čok.

Kultúrne poukazy môžete využiť iba v kinách a filmových kluboch, pri premietaniach v školách ich nebudeme akceptovať.